IQRO JURNALI / 2023
GUVOHNOMA № 060680
E-ISSN : 2181-4341

VOL–2 ISSUE–1
https://wordlyknowledge.uz/
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING INGLIZ TILIGA TA'SIRI

Choriyeva Asila
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Ingliz tili 3 - fakulteti 3-bosqich talabasi
E-mail: asilachoriyeva2002@gmail.com Tel: +998 88 877 70 84

Annotatsiya. Til ifodasining eng ekspressiv stilistik shakllaridan biri bo'lgan ingliz frazeologik birliklarining tahlili ushbu maqolaning diqqat markazida bo'ladi. Ushbu maqolada til so'zlashuvlarining tarkibiy qismi bo'lgan frazeologik birliklarning tabiati va tuzilishi bilan bogliq turli xil qadriyatlar ko'rib chiqiladi.

Tayanch so'zlar: o'zlashtirilgan so'zlar, lakuna, leksika til tizimi, frazema, frazeologik birlik leksema va lingvistik birlik.

Til rivojlanishining turli tarixiy bosqichlarida biz ingliz tili haqida alohida gapiramiz. Ular tarixiy davrga xos bo'lgan ibora va gaplarning yasalish qoliplariga odatda grammatik jihatdan tashkil etilgan leksik darajadagi ikki yoki undan ortiq birliklardan iborat og'zaki belgilar kombinatsiyasi bilan tavsiflangan. Og'zaki belgilarning bunday birikmalari, boshqacha aytganda, frazeologik birliklar tilning shakllanishi va rivojlanishida katta rol o'ynaydi.

Madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgan frazeologizmlar doimo olimlar va tilshunoslarning e'tiborini tortgan. Tilning frazeologik birliklarini o'rganish muammosi V.V.Vinogradov, L.P.Smit, E.V.Ivanova, I.V.Arnold. A.V.Kunin, U.Vaynrayx, I.R.Galperin, R.N.Popov va boshqa ko'plab mahalliy va xorijiy tilshunos olimlar asarlarida ko'rib chiqilgan.

Frazeologik birliklar xalq donoligi bevosita jamlangan til qatlamini, xalqning butun madaniy tajribasi natijalarini ifodalaydi. Frazeologizmlarning aksariyati xalq nutqida vujudga keladi. Ularning ichki mazmunida odamlar hayotining turli tomonlari: ular o'rtasidagi munosabatlar, insonning hayotiy taassurotlari va his-tuyg'ulari, raqobat, kechinmalar, qoralash, jazolash va boshqalarda aks etadi. Har xil tabiat va tuzilishdagi frazeologik birliklar jami tilning frazeologik tarkibini tashkil qiladi.

Frazeologik birliklar muammolari yetarli darajada ishlab chiqilganiga qaramay, frazeologik birliklarning yagona ta'rifi haligacha ishlab chiqilmagan. Shunday qilib, A.V.Kunin o'z asarlarida ingliz tilining frazeologik birliklarini o'rganib, ularga quyidagi ta'rifni beradi: "bu to'liq yoki qisman qayta o'ylangan ma'noga ega bo'lgan leksemalarning barqaror birikmasidir" [4, p. 97]. R.N. Popov frazeologik birliklar haqida gapirar ekan, "Frazeologik birlik - bu murakkab lingvistik birlik bo'lib, uning xususiyatlari "to'plami" noaniqdir. U ko'pincha o'n yoki o'n ikki belgi bilan hisoblanadi, ularning mohiyati ma'lum bir til birligi tarkibiy qismlarining "tashqi" alohida dizayni bilan semantik uyg'unlik va bo'linmaslikka qisqartiriladi" [5, p. 112]. A.M.Babkin "… frazeologik birlik o'zi olib borayotgan ma'noni ekspressiv va emotsional jihatdan bo'yab, shaxs, predmet, jarayon yoki hodisani unchalik ko'p nomlamaydigan, balki ularni bo'yaydigan yoki "ismlarini chaqiruvchi" leksemalarga o'xshatishini, ya'ni so'zlovchining nutq ob'yektiga munosabati o'zgartiradi." - degan fikrga keladi. [2, b. 97.]

Zamonaviy ingliz tilidagi frazeologik birliklarning kelib chiqish manbalari juda xilma-xildir. Umuman olganda, A.V. Kunin [4, p. 143], ularni quyidagi: ona tilidagi ingliz frazeologik birliklari, tillararo o'zlashuvlari, til ichidagi qarzlar va chet tili shaklida olingan frazeologik birliklari guruhlariga ajratadi. Mahalliy ingliz

frazeologik birliklari so‘zlashuv nutqida mustahkam o‘rnashib, ingliz madaniyatining o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi inglizcha rangga ega bo‘ldi. Ularning barchasi ingliz xalqining an’analari, urf-odatlari va e’tiqodlari, shuningdek, afsonalar va tarixiy faktlar bilan bog‘liq. Keng tarqalgan aylanmalarga misol qilib keltirish mumkin: have a bee in one’s bonnet - biron bir fikrga shoshilmoq, biror narsaga berilib ketmoq; bite off more than one can chew – “og‘zingizda yuta olganingizdan ko‘ra ko‘proq oling”, ya’ni o‘z zimmangizga og‘ir vazifani bajaring, kuchingizni hisoblamang. Ismlar bilan bog‘langan frazeologik birliklarni ham ajratish mumkin, masalan: Tom, Dik va Garri - hamma, hamma, birinchi kelgan. E’tiqod bilan bog‘liq frazeologik birliklar mavjud: black sheep - qora qo‘y, oilada uyat; tarixiy faktlarga oid: As well be hanged for a sheep as lamb- agar seni qo‘y uchun o‘ldirish kerak bo‘lsa, nega bir vaqtning o‘zida qo‘zichoqni o‘g‘irlamaysiz. Ushbu frazeologik birlik qadimgi ingliz qonunining aks-sadosi bo‘lib, unga ko‘ra qo‘y o‘g‘irlash osish bilan, o‘lim bilan, jazolangan.

Frazeologiya leksikologiyani so‘zlarning frazeologik birliklar tarkibida sodir bo‘ladigan o‘zgarishlari haqidagi ma'lumotlar bilan, leksik stilistikani esa frazeologik birliklarning stilistik xususiyatlari haqidagi ma'lumotlar bilan boyitadi, shuningdek, umumiy tilshunoslikning ko‘plab bo‘limlariga qo‘shimcha ma'lumotlar beradi. Frazeologik materialni tahlil qilish tilshunoslik va mintaqashunoslik uchun juda muhimdir. Afsuski, frazeologik ma'lumotlar hali ham boshqa fanlar tomonidan kam qo‘llaniladi. Shuningdek, zamonaviy ingliz tilidagi frazeologik birliklarning semantikasi va ekspressivligi qanchalik xilma-xilligini ta'kidlash kerak. Buyuk Britaniyaning o‘zida ham dunyoning turli mamlakatlaridagi yozuvchi va shoirlarning adabiy asarlari tufayli ingliz tilida hozirda juda ko‘p frazeologik birliklar mavjud va ularning soni doimiy ravishda o‘sib bormoqda.

Xulosa qilishimiz mumkinki, frazeologik birlik semantik birlik bilan bog‘langan modellashtirilmagan iboradir. Nutqda bunday birlik yaratilmaydi, balki tugallangan shaklda takrorlanadi va gapning bir a’zosi vazifasini bajaradi. Frazeologizm har bir madaniyatning ruhidir. Ular og‘izdan og‘izga, avloddan-avlodga o‘tadi. Frazeologizmlar bilan tanishish xalq tarixini, uning insoniy fazilatlar va kamchiliklarga munosabatini, dunyoqarashining o‘ziga xos xususiyatlarini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Tilning lug‘aviy tarkibida frazeologik birliklar muhim o‘rin tutadi, chunki ular g‘oyani majoziy va aniq yetkazishadi, voqelikning turli tomonlarini aks ettiradi. Frazeologizmlar aksariyat hollarda voqelikning ma’lum bir hodisasini ifodalabgina qolmay, balki uni xarakterlaydi, unga ma’lum baho beradi. Semantik jihatdan ular obyektivlik, jarayon, sifat, xususiyat yoki usul ma'nosini ifodalovchi yagona tushunchalarga mos keladi, gapda morfologik shakllar va sintaktik vazifasi bilan belgilanadigan grammatik kategoriyalarga ega bo‘lib, tilning umumiy tizimiga nisbatan qoliplarni ochib beradi, ular leksik moslik, ma’noning stilistik hissiy-ekspressiv ranglanishi va sinonimik birikmalarda namoyon bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Арнолд И.В. Лексикология современного английского языка. - М.: Высшая школа, 1986. - С. 295.
2. Abdusamadov, Z.N. (2021). The classification and functions of phraseological units in English language. Academic research in educational science, (2),1135p.
3. Бабкин А.М. Русская фразеология, ее развитие и источники. - М.: Наука, 2009. - С. 97.
4. Вайнрайх У. О семантической структуре языка. - В кн.: Новое в лингвистике: вып. V. Языковые универсалии. - М., 1970. - С. 87. отношения.
5. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка.

Издательство: Международные отношения. -М., 1972.-С. 143, 295.

6. Попов Р.Н. Фразеологизмы современного русского языка с архаичными значениями и формами слов. Учебное пособие для пединститутов. - М.: Высшая школа. 3-е изд., 1985. - С. 112.

7. Смит Л.П. Фразеология английского языка. - М.: Учпедгиз, 1959. - С. 132.